

07.11.2024

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

-

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

-

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

-

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

-

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

-

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Oikeusministeriö asetti 1.2.2023 Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmän toimikaudelle 1.2.2023-31.12.2027. Työryhmä on ottanut nimekseen Oikeuslaitostyöryhmä. Asettamispäätöksen mukaisesti työryhmän tavoitteena on edistää oikeudenkäytön vahvaa riippumattomuutta, laadukkaan oikeusturvan tuottamista oikeudenkäytön perustehtävänä sekä käyttäjälähtöisyyttä, eli oikeudenkäyttöä palveluna.

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista.

Korkein hallinto-oikeus keskittyy lausunnossaan tarkastelemaan alatyöryhmien 3 (hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat) ja 6 (hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat) alustavia toimenpide-ehdotuksia.

1 Yleistä

Oikeuslaitostyöryhmän alustavissa toimenpide-ehdotuksissa on työryhmän työskentelystä todettu, että alatyöryhmien ohjeena on ollut suhtautua oikeuslaitoksen kehittämiseen innovatiivisesti ja uudistusmielisesti. Lausunnonantajia on pyydetty huomioimaan, että kyse on työskentelyn varsin varhaisessa vaiheessa esitettävistä alustavista toimenpide-ehdotuksista. Oikeuslaitostyöryhmä on pyytänyt sidosryhmiä suhtautumaan alustaviin ehdotuksiin ennakkoluulottomasti sekä pitämään mielessä, että ehdotukset tähtäävät 2040-luvulle, eli noin 15 vuoden päähän ja sitä pitemmälle.

Korkein hallinto-oikeus pitää edellä mainittua alatyöryhmille annettua ohjeistusta työn tässä vaiheessa sinänsä tarkoituksenmukaisena ja hyvänä. Osa alustavista toimenpide-ehdotuksista on kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että niiden edistämiseksi olisi mahdollista edetä edellä esitettyä nopeammalla aikataululla. Näihin lukeutuvat esimerkiksi tiettyjen asiaryhmien siirtäminen valituslupajärjestelmän piiriin. Myös sähköisen asioinnin kehittämiseen olisi perusteltua panostaa vahvasti jo nyt osoittamalla kehittämistyölle sen edellyttämät resurssit, kuten tulisi tehdä myös HAIPA-järjestelmän hakutoimintojen kehittämisen osalta, kuten toimenpide-ehdotuksissa esitetään.

2 Hallinto-oikeudelliset asiat

Alatyöryhmän tekemät alustavat toimenpide-ehdotukset ovat kokonaisuudessaan kannatettavia jatkotyöstämisen ja -selvittelyn kohteita.

Korkeimman hallinto-oikeuden rooli on kattavan valituslupajärjestelmän myötä kehittynyt yhä enemmän ennakkopäätöstuomioistuimen suuntaan. Alustavissa toimenpide-ehdotuksissa esille tuodulla tavalla korkeimman hallinto-oikeuden roolia oikeus- ja hallintokäytäntöä ohjaavana valituslupatuomioistuimena on kuitenkin syytä edelleen vahvistaa. Korkein hallinto-oikeus on aiemmissa yhteyksissä pitänyt muun ohella esillä, että lapsen tahdonvastaista huostaanottoa koskevat asiat on asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta mahdollista ja perusteltua siirtää valituslupajärjestelmän piiriin. Tähän kytkeytyy hallinto-oikeuksia koskeva toimenpide-ehdotus lasten tahdonvastaista huostaanottoa koskevan ensiasteen päätöksenteon siirtäminen hallinto-oikeuksista viranomaisille, mutta asioiden saattaminen valituslupajärjestelmän piiriin tulee siitä riippumatta toteuttaa mahdollisimman pikaisesti.

Korkein hallinto-oikeus yhtyy näkemykseen siitä, että muutoksenhausta säädettäessä lähtökohtana ei tulisi olla muutoksenhaun rajaaminen esimerkiksi viranomaisten valitusoikeutta kaventamalla tai valituskielloilla. Viranomaisen valitusoikeus on tarpeen paitsi julkisen edun valvomisen näkökulmasta myös oikeuskäytännön kehittämisen ja sen yhdenmukaisuuden varmistamisen kannalta.

Sen selvittäminen, miten lainsäädäntötoimenpitein voidaan paremmin tukea korkeimman hallinto-oikeuden voimavarojen tarkoituksenmukaista kohdentamista, on kannatettavaa, joskin esimerkinomaisesti mainitun moninkertaisten tai ilman kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä tehtyjen purkuhakemusten käsitteleminen muussa kuin lainkäytön järjestyksessä voidaan olettaa tuovan vain rajallisesti hyötyä. Vaatimusten käsittelyn siirtäminen käsiteltäväksi muussa kuin lainkäytön järjestyksessä voisi tapahtua vain oikeusturvavaatimusten sen salliessa. Voimavarojen tarkoituksenmukaisemman kohdentamisen osalta merkittävintä vaikutusta on haettava valituslupajärjestelmän laajentamisesta.

Korkein hallinto-oikeus pitää oikeana suuntana sitä, että hallinto-oikeuksia kehitetään selkeämmin muutoksenhakutuomioistuimiksi. Alueellisesta toimivaltajaosta tulisi lähtökohtaisesti poiketa vain perustellusta syystä, jollainen voi olla toimenpide-ehdotuksissa mainittu riittävän asiantuntemuksen turvaaminen. Myös kokoonpanosääntelyn uudistamistarpeiden selvittäminen on aiheellista. Tältä osin korkein hallinto-oikeus viittaa aiemmin tekemäänsä asiaa koskevaan lainsäädäntöaloitteeseen (19.5.2021, H 270/21)

Korkein hallinto-oikeus pitää keskeisenä sähköisen asioinnin kehittämistä muun ohella muutoksenhakemusten laadun parantamiseksi. Kuten toimenpide-ehdotuksissa todetaan, sähköisen asioinnin keinoin olisi mahdollista nykyistä tehokkaammin ohjata muutoksenhakijoita keskittymään muutoksenhaun kannalta keskeisiin seikkoihin. Toisaalta sähköisen asioinnin helppous ja tekoälyn tarjoamat mahdollisuudet sisältöjen koneavusteiseen luomiseen voivat madaltaa kynnystä saattaa tuomioistuinten ratkaistaviksi myös sellaisia asioita, joissa oikeussuojan tarvetta tai oikeudellista intressiä ei lainkaan ole. Tästä näkökulmasta korkein hallinto-oikeus pitää perusteltuna selvittää kohdassa 80 mainitulla tavalla oikeudenkäyntimaksun mahdollista vähimmäisomavastuuta.

Sähköisen asioinnin kehittäminen edellyttää toimenpide-ehdotuksissa esiin tuodulla tavalla osin lainsäädäntömuutoksia. Sisäisten digitaalisten työmenetelmien kehittäminen on niin ikään keskeistä. Käytössä olevien työkalujen (kuten HAIPA) toimintojen kehittämiseen olisi syytä osoittaa riittäviä resursseja jo nyt. Pitemmällä tähtäimellä digitaalisten työmenetelmien kehittämisestä on saatavissa merkittävää tuottavuushyötyä. Tämä edellyttää kuitenkin, että digitaalisia työmenetelmiä ja sähköisiä järjestelmiä kehitetään juuri tuomioistuinten työhön ja tehtäviin mahdollisimman hyvin soveltuviksi, minkä lisäksi olisi varmistettava, että tuomioistuinlaitoksen sisällä on jatkossa riittävästi omaa ICT-asiantuntemusta.

Alustavissa toimenpide-ehdotuksissa on nostettu esiin varsin monia jatkoselvittelykohteita. Visio kilpailukykyisestä, tuottavasta ja hyvinvoivasta oikeuslaitoksesta on hyvä ja tavoiteltava. Oikeuslaitoksen keskeisin resurssi on osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, minkä vuoksi erityisen tärkeää on varmistaa, että oikeuslaitos on jatkossakin houkutteleva työnantaja. Kilpailukykyä ja tuottavuutta on lisäksi saatavissa digitaalisesta kehityksestä, jota tulisi toimenpide-esityksessä todetulla tavalla lähestyä rohkeasti mutta viisaasti. Keskeistä tavoitteiden saavuttamisessa on riittävän ja vakaan rahoituksen turvaaminen oikeuslaitokselle.

Lausunnon ovat valmistelleet oikeusneuvokset Janne Aer, Kari Tornikoski ja Taina Pyysaari sekä kansliapäällikkö Jenny Rebold ja sitä ovat kommentoineet kansliaistunnon jäsenet.

Presidentti Kari Kuusiniemi

Kansliapäällikkö Jenny Rebold

Tukiainen Elina
Korkein hallinto-oikeus